Kurt Arnold Findeisen

V e l k ý m e d v ě d +

Konečně se Friedemann /1/ doptal v Halle na cestu k domu, v němž se právě u své staré matky zdržoval pan dvorní skladatel Händel z Londýna.

Zatáhl za zvonek. Objevila se posluhovačka a s nevolí ho pustila dovnitř. Musel čekat v temné místnosti, ze které se vycházelo na dvůr.

Zde již seděly dvě osoby, čilý stařec a vyšňořená žena s vysokým účesem a vystouplých tvarů, jež něčím připomínaly slavného pána domu.

Friedemann se nezlobil, že si směl nejprve trochu oddechnout; od úsvitu byl na cestě z Lipska a i když jej nějaký forman vzal s sebou kus vozem, pražilo červnové slunce dosti silně. Rozhlédl se kolem sebe. Všude v místnosti, nestačil se divit, stály nezarámované olejomalby, na židlích, na prádelníku, opřené o zeď. Jeden menší obraz držel stařec příčně na kolenou. Aha, je to tedy malíř, který chce prodat obrazy! Tyto obrazy, pokud je mohl rozeznat, znázorňovaly scény ze světa řeckých a římských bohů.

Friedemann si dovolil šeptem otázku: "Tamten obr, co se bije s houfem zavalitých postav, to je Herkules?"

"Ne, to je Samson, obklíčený Filištínci," pospíšil si stařec, ztlumeným hlasem, s odpovědí. "Mladému pánovy se ty malby líbí?"

"Ano, velmi. Jistě je zamýšlíte nabídnout na prodej panu Händelovi?"

"To se rozumí. Pan Händel je přece vyhlášeným znalcem umění a sběratelem obrazů."

"Je asi velmi bohatý, že?"

Osoba s vysokým účesem se krátce zasmála: Jestli je

+ Překlad 9., händelovské kapitoly "Der grosse Bär" z Findeisenova románu "Gottes Orgel". Verlag von Rich. Bong. Berlin 1935. Str. 118 - 134. Přeložil Pavel Polka, Praha 1984. Číslo v katalogu hudebního oddělení Městské knihovny v Praze: Vt 76648.

1 Jedná se o Wilhelma Friedemanna Bacha /1710 - 1784/, nejstaršího syna tomášského kantora.

prý velký medvěd - tak mu totiž nadávají Londýňané -, jestli je prý velký medvěd bohatý? To by řekla. Když se někdo pohybuje kolem anglického krále! Když má někdo ve Florencii a v Římě a kdovíkde ještě za přátele ty nejbohatší lidi! Když byl někdo deset let operním podnikatelem! Mluvila hlasitě a bez nejmenších rozpaků.

Stařec namítl: kdesi se doslechl, že akciová operní společnost, u níž byl pan Händel zaměstnán jako hudební ředitel, vyhlásila úpadek.

Dáma pokrčila rameny: Od lidí, kteří zde ve městě znají blíže švagra pana Händela, ví, že si velký medvěd vydělal peněz jako máku. Toho nějaký úpadek nemůže vyvést z míry, pocítí jej sotva jako bleší kousnutí. Ostatně se již nyní podílí na založení nové operní akademie. Vždyť kvůli tomu se vypravil do Itálie. Odtamtud si přiváží zpěváky a zpěvačky. Jakoby v Německu také takoví nebyli! Nuže, v každém případě se chystá, že mu zkrátka a dobře předvede, jak vypadá německé umění!

Takže zpěvačka! Friedemann se musel v duchu zasmát: její hlas zněl, jakoby hovořila skrz okapovou rouru.

Malíře napadly podobné pochybnosti. Zeptal se jí, ne bez jízlivosti, zda je jí známo, kterak pan dvorní kapelník zachází se zpěvačkami?

Dáma si maličkým hedvábným hadříkem napudrovala oční víčka, na jejichž obvodu seděla znaménka krásy, podobná tvrdošíjným muškám: Světák, muž, který se pohybuje v evropské společnosti a hovoří čtyřmi jazyky, opravdový g e n t l e m a n /pan kapelník se totiž před nedávnem stal anglickým státním příslušníkem/, ten už bude dobře vědět, čím je něžnému pohlaví povinován.

"Vy jste neslyšela o pěvkyni Cuzzoniové?" zeptal se malíř a mrkl na Friedemanna.

"Kdo by na světě neslyšel o božské Cuzzoniové!" vzplanula dáma.

"O její italské krajance Faustině se rovněž vyprávějí neuvěřitelné věci!" přimísil se Friedemann. "Ta byla také určitě v Londýně. Dokonce můj otec -"

"Ovšemže, Bordoniová!" Dáma se v kostici ohnula vpravo a vlevo, až se jí zachvěly kadeře. "Na její stranu se pochopitelně stavějí všichni muži! Poněvadž má krásnější tvářičku! Já jsem pro Cuzzoniovou!"

"Malíř se trochu uklonil. Prosil by tedy, aby směl vyprávět, co se přihodilo mezi madam Cuzzoniovou a panem Händelem. Má to z nejspolehlivějšího pramene.

Dáma zvedla obočí a v okamžiku se k němu přisunula: byla zvědavá.

"Inu, pan Händel, jak známo, složil kromě mnoha jiných geniálních děl také operu 'Ottone'. Je v ní ob-

zvláště krásná sopránová árie. Při prvním provedení v Londýně ji však Cuzzoniová nechtěla zpívat. A co udělal náš skladatel? Zajisté víte o jeho lví síle. Milou zpěvačku prostě chytil kolem pasu a posadil ji na okno. Zařval na ni, že když na místě nezazpívá, vyhodí ji bez okolků na ulici. Krásné, co! Nu a ona začala samozřejmě hned zpívat."

Dáma, která se již zase odsunula nazpátek, se našpulila. Oba muži se smáli. "Dále už nemáte co vyprávět? Je to velmi stará historka. Nic jiného než anglické dvorní klepy! Že má Cuzzoniová v Londýně plno závistníků, je jasné. Historku vyslala do oběhu nejspíše Bordoniová. Ostatně ani panu Händelovi tam nepřátelé nechybějí."

Chtěla toho říci ještě více. Vtom ale zavrzaly dveře do vedlejší místnosti. Předsíní již během rozhovoru několikrát prošla mrzutá posluhovačka. Přinesla a opět odnesla konvici čokolády. Vůně nápoj prozradila. Nyní se z místnosti vyvalil mužíček, jemuž se v roztažených prstech houpala miska plná mýdla.

Aha, lazebník je hotov! Teď bude čekání trvat asi nejdéle!

Ve skutečnosti se ale za lazebníkem objevila postava, která ihned zaplnila celý rámec dveří. Na obrovském těle málem praskala kazajka i vesta. Nohy, poněkud zkřivené tíhou, kterou musely nést, byly do kalhot vtěsnány jako napjaté pytle. Hlava, jež tento trup zakončovala, měla rovněž nápadné rozměry, s dvojitými tvářemi a trojitou bradou se utápěla v tuku. Široké čelo bylo ovinuto pestrým šátkem, který připomínal turban.

Friedemann se současně s malířem hluboce uklonil. Přitom vrhl ustrašený pohled na obraz na prádelníku: Herkules, ne, Samson! Nebo přece jenom Herkules?

"Co si panstvo přeje?" zahřměl nad nimi hlas.

Když malíř, jehož netrpělivé pohyby varovaly, že se musí vyjádřit stručně, přednesl svou prosbu a navrhl prohlídku obrazů, byl opět vykázán na své místo: "Později!"

Jakmile Friedemann řekl, kdo je a co chce, byl poklepán po rameni, až sebou trhl: "Pojďte dál!"

Žena, strnuvší ve své ozdobné poklonce, zůstala zcela nepovšimnuta.

Friedemann následoval podivně houpavou chůzi těžkého muže a vstoupil do místnosti. Dopadaly sem jasné sluneční paprsky. Posluhovačka sklidila nádobí po snídani z bohatě přeplněného stolu.

Ve vypolštářované židli, jež měla malá kolečka, se choulila stařičká paní, ke které se muž, ne bez námahy,

nyní sklonil. Stařena, tak zahalená do peřin a do šátků, že jí byla vidět jenom její ptačí tvář a jedna úplně bezmasá ruka, se zdála být hluchá i slepá.

"To je syn lipského muzikanta Bacha, matko!" zaduněl jeho hlas. "Jeho otec mě nechává pozdravovat; mám jej v Lipsku navštívit."

Stařena se marně pokoušela odmítavě pozvednout ruku. Tiše sténala.

"Ne, ne, matko, nikam nepůjdu!" Hlas zněl staženě, co možná nejněžněji a nejopatrněji. "Dokud zůstanu v Německu, ani na krok se od tebe, matko, nevzdálím. Ani na krok! Teď by tě ale Susanne měla zase odnést do postele. Rozumíš? Do postele! Ani jeden jediný krok, matko! Potom k tobě přijdu!"

Friedemann se díval za odjíždějící židlí. Ze zamyšlení ho vytrhl mocný hlas: "Pročpak se mladý pán neposadí?"

Nyní se začal velký medvěd /neboť tak bylo třeba jej nazývat!/ vyptávat. Vyptával se důrazně, asi vše činil tak důrazně, a syn muzikanta Bacha odpovídal. "Studiosus juris v Lipsku? Tím bych býval byl také, ale zde v Halle. - A k tomu ještě hudební vášeň? Já jsem dával varhanní koncert již v šesti letech ve Weissenfelsu, před smějící se dvorní kapelou. - Všichni Bachové byli od nepaměti hudebníky? Já pocházím z rodiny, která o krásných uměních nechtěla vědět zhola nic. - Otec mladého pána, pan Johann Sebastian, si musel noty opisovat tajně při měsíčním světle? Mně otec zajistil dobrého učitele, takže již v sedmnácti letech jsem se mohl nechat slyšet u berlínského dvora. Při této příležitosti jsem se ostatně poprvé setkal s Bononcinim, nasládlým Italem, jenž mi potom v Londýně způsobil největší potíže, zatracený chlap! - Jako mladý muž putoval pan Bach do Lübecku k varhannímu mistrovi Buxtehudemu? Já také! Byl bych se býval mohl stát Buxtehudovým nástupcem, kdybych se býval oženil s jeho šerednou dcerou. - Pan kantor Bach také? Doufám však, že si ji nakonec nevzal. Ne! To mne těší, jinak by se asi stala matkou švarného mladého pána. Teď by musela být ošklivá jako ropucha. Z té hrůzy jsem zůstal dodnes starým mládencem."

Velký muž se rozesmál a oběma rukama se začal plácat do stehen. Tyto ruce byly tak tučné, že kosti mizely v mase a tvořily jenom důlky.

Friedemann se smál s ním.

To se velkému medvědovi zalíbilo. Když vytahoval brilianty posázenou tabatěrku se šňupacím tabákem a nakládal do svých nozder dvě zhoubné dávky, přemýšlel, co

přátelského by ještě mládenci o jeho otci řekl. Doslechl se o něm, že je znamenitým varhaníkem, leč neslyšel od něho jaktěživ jedinou notu. A k čemu také? Tito němečtí kantoři jsou vesměs ucházející hudebníci, ale zoufale omezení a úzkoprsí! Co oni vědí o italské opeře? Velký Bože, v osmnácti londýnských letech napsal devatenáct oper a všechny byly provedeny, mnohé více než patnáctkrát za sebou; divadla se v základech otřásala bouřemi potlesku. Co vědí tito němečtí kantoři o životě a shonu velkého světa? Králové a královny seděli věru u jeho nohou a naslouchali! Domy vysoké britské šlechty má ještě dnes otevřeny! Aby u příležitosti prvního provedení jeho opery "Radamisto" získali ve vyprodaném divadle alespoň místo na galerii, nabízeli nejpřednější městští kavalíři čtyřicet šilinků, ba i více. Když přijel do Říma, nepozval ho k sobě nikdo menší než sám kardinál Colonna. Opravdu, okusil onu radost, která vane kolem zlatých cimbuří života. Tuto briliantovou tabatěrku, jež je opětovně téměř prázdná, mu daroval jeho oddaný přítel, kardinál Ottobuoni.

Ano, tabatěrka se líbila i mladému, příjemnému muži naproti němu. Správně, ještě mu chtěl povědět něco příjemného o jeho otci, o varhaníku Bachovi! Ovšem, už to má.

"Nevyhrál váš otec," zahartusil, "v jedné hudební soutěži v Drážďanech nad jakýmsi Francouzem?"

"Francouz vzal před mým otcem do zaječích. Byl to monsieur Marchand."

"A sakra! Uznávaný mistr! Ti Francouzi něco dovedou! Správně, tedy Marchand! Krátce poté jsem hrál u drážďanského dvora. Ještě se o té příhodě všude hovořilo. S vaším otcem jsem se tehdy již bohužel nesetkal."

"Nikdo toho nelitoval více než on," řekl Friedemann; podařila se mu diplomatická poklona. "Když se jednou dověděl, že se pan doktor zdržuje zde v Halle -"

"Nesmysl, žádný doktor! Jsem jenom Händel!"

"Promiňte! Když se to tedy můj otec dověděl - mohlo to být tak před devíti nebo deseti lety -, sedl ihned do poštovního kočáru a přispěchal sem - tehdy byl dvorním kapelníkem v Köthenu -, ale pán bohužel právě odcestoval."

Velký medvěd se smál, až se mu tukové polštářky natřásaly: "Pán bohužel právě odcestoval? Pán - bohužel -!" Vypadalo to, jako by se mu tělo chtělo roztrhnout od záchvatu kašle. Smál se, třebaže mu slzely oči: "Pán bohužel právě -!" Prásk, bum, křách!

Friedemann, jinak velmi citlivý ve všem, co se týkalo jeho rodiny, se opět musel smát nahlas s ním. Tento

velký medvěd, tato lidská hora, nechtěl nikoho urazit, ani jeho ani otce, to dobře viděl, to cítil. Händel se smál, poněvadž svět jako by byl stvořen pro jeho potěšení, jako působiště pro j e h o sílu, pro j e h o píli, pro j e h o génia. Poznal ale také, že tento svět je v jádru nedostatečný a že veškeré úsilí lidské slabosti jej, kde jen možno, činí ještě nedostatečnějším, a tak se tomuto světu zároveň smál a shledával jej právě tehdy nejkomičtějším, kdy se tváří nejslavnostněji, nejvzpurněji a nejneomylněji. Smál se hlavou, břichem, rukama a nohama, v soucitu se vším živým, tedy i se sebou samým, doslova duněl. Řehtal se a současně se svému řehotu smál. Tak tomu bylo i když se rozhněval. Snadno si lze domyslet, že s pažemi a nohama vyváděl jako posedlý a že se mu v koutku oka semtam zablýskla šibalská jiskra.

Friedemannovi se zdálo, že žádnému staršímu člověku ještě nikdy tak dobře nerozuměl, ani vlastnímu otci ne. Ve skutečnosti však z velkého muže vyzařovala zběhlost světem a živočišnost.

Ten mezitím zpracoval vyšívanou šňůru ke zvonku.

Na posluhovačku, která se objevila zezadu jako blesk, vykřikl: "To mě tady necháte s mladým pánem vyhladovět? Cožpak, k čertu, nemáte žádné paštiky a artyčoky a studená kuřata? - Nuže, avanti, allons, go on: druhou snídani!"

Tak se stalo, že za chvíli Friedemann seděl naproti svému hltajícímu hostiteli. Nemohl vůbec vyjít z údivu, jak skvěle se dá žít.

Když si ale připomněl nuzný rodičovský dům a svého otce a jeho příkaz, stáhlo mu cosi jako zlé svědomí hrdlo. Mezi jednotlivými sousty začal vyprávět o svém domově. Všechna nesmělost již z něho opadla.

"Pan dvorní skladatel - ten zrovna zvedl zpola ohlodané husí stehno - je jistě zvyklý na stěhování a cestování. Doma v Lipsku teď vládne bouřlivá nálada, poněvadž se rodiče museli vystěhovat; tomášská škola, kde jinak bydleli, se přestavuje? otec se nyní cítí být vyrušen ze svého obvyklého klidu. V současné době má vůbec plno mrzutostí. Odbornou výuku, kterou převzal při nástupu do úřadu, předal již před lety jednomu ze svých kolegů. Teď se najednou ukázalo, že ten muž je zahaleč. Magistrát svádí veškerou vinu na otce. Lipský magistrát je vůbec v každém ohledu tvrdým oříškem. Ačkoliv otec během několika mála let vytvořil více než padesát kantát[1], o jiných vokálních a instrumentálních dílech ani nemluvě, zkrátila mu rada jeho příjmy se zdůvodněním, že svůj úřad, obzvláště pak hodiny zpěvu, zanedbává."

1 a dvoje velké pašije

Zatímco takto hovořil, zápasil Friedemann, dle vzoru svého protějšku, neohroženě s brunšvickou šunkou. Nyní rozřízl plátek na talíři a aniž by při tom zvedl zrak, s tichým chichotem v koutcích úst dodal: "Jako syn musím ale připustit, že si otec s hodinami zpěvu hlavu příliš neláme, k tomu má přece prefekty; také nelze zapírat, že si školní učebnu prohlíží raději zvenčí než zevnitř."

"Hohohoho!" zachrochtal uznale velký medvěd; uprostřed rybníku rozpuštěného másla postavil výživnou věž z artyčoků. Jsa zaměstnán hltáním a polykáním, neposlouchal nijak zvlášť pozorně. Líčení vzdálených kantorských svízelí začalo jeho labužnické rozpoložení přesto poněkud přikořeňovat, asi jako mírně pálivý pepř.

Se zdviženým obočím, žvýkaje a hlasitě mlaskaje, pohlédl spokojeně na Friedemanna, který to považoval za povzbuzení, aby pokračoval.

"K tomu všemu," řekl, "přišel ke svatému Tomáši, zrovna ke svatému Tomáši, nový varhaník jménem Görner, jenž doposud hrával u svatého Mikuláše. Ve všem se záludně staví proti otci. Ten se musí každou neděli, občas i během týdne, ve svém vlastním chrámu Páně rozčilovat nad jeho sveřepým hudlařením. Korunu všem nepříjemnostem ovšem nasadil ničemný spisek, který proti otci nechal vytisknout jistý prostořeký student, mající pocit, že s ním nebylo zacházeno po právu: Bachův skladebný způsob, napsal, je stejně zmatený jako nabubřelý; odporuje rozumu. Bachova hudba!"

Velký medvěd, ústa plná nakládaného ovoce, zvedl hlavu a pozorně naslouchal, jaké příkoří to vlastně bylo způsobeno kantoru Bachovi, o jehož hudbě stále ještě neměl náležitou představu. Když se pak Friedemann odmlčel v domnění, že řekl něco neslýchaného, vyhrkl, až mu z úst vylítly dvě třešně: "A dál už nic? Nic jiného ten člověk nenapsal? To bylo vše? O spravedlivé nebe!" Podíval se ke stropu. V jeho pohledu bylo něco odzbrojujícího; snad se u něho vytvořil při styku s beznadějnými sboristy. Panenky mu poněkud vystoupily, zatímco se ustavičně tázal, tentokrát se zcela zřetelným šibalským zábleskem v očních koutcích: "A dál už nic? A dál už nic?"

Poté však vybuchl: "Co máte, mladý pane, za představu o zlovolné kritice? Těch pár neškodných slov že by vás roztrpčilo a vašeho otce také? Vždyť je můžete pokládat přímo za lichotku. U všech čertů a čarodějnic! Kdybyste měl, mladý pane, alespoň trochu tušení, čím se mě už odvážili v Londýně z této strany zaplavit! Vědra hnoje

proti tomu nejsou nic! Nerad bych ale o tom začínal. Všechny stáje Augiášovy nejsou proti tomu nic! Jak jsem však řekl, z celého srdce bych vás toho rád ušetřil; jinak byste probděl celou noc, a to není zdravé! Snad by se měli všichni kritikové zašlápnout, snad také ne. Pánu Bohu by na těchto opičích ocáscích beztak pramálo záleželo!"

Funěl jako býk, z čela mu stékaly kapičky potu. Zdálo se, že ho skličují vzpomínky. Husím brkem, které vytáhl z kapsy své hedvábné vesty, se šťáral ve svém nádherném chrupu.

Friedemann vše pozoroval s obavami. Aby svému přívětivému hostiteli opět dopomohl k jeho dobrému rozmaru, pokračoval rychle ve vyprávění: "Otec to ovšem tomu chlapci právě odplatil. V jedné světské kantátě, ve Sporu mezi Foebem a Panem, přidělil tomu pisálkovi úlohu krále Midase, krále Midase s oslíma ušima!" Friedemann zářil zadostiučiněním: "Není to vydařená pomsta?"

Velký medvěd ale vyplivl brk a několikrát bezděky zachrochtal. Náhle povstal, rychleji, než se dalo při jeho tělesné váze očekávat, polkl a podíval se zděšenému návštěvníkovi přímo do očí. "Mladý muži," procedil mezi zuby, "mladý muži, umělec nemá usilovat o nic jiného než o umění, o nic jiného! Rozumíte? Povězte panu otci, že ho nemohu navštívit; čas, který mi v Německu ještě zbývá, patří jenom mé matce. K vašim službám!"

Tak byl Friedemann na místě propuštěn. Na okamžik zůstal poněkud vyveden z míry, pak se ale jeho obličej vyjasnil: Velký medvěd! Velký, třebaže se ponížil! Věž, hora, heros: Herkules!

Venku v předsíni stále ještě seděli oba dva čekatelé. Malíř mu udiveně pokynul. Zpěvaččiny oči se do něho zabodávaly jako dýky. Kvapně za sebou zavřel dveře.

Dole na ulici se však ještě jednou ohlédl na tmavý dům, v němž se kdysi Herkules narodil a v němž teď dřepěl u slepé stařeny, jakoby nemělo jeho "Dvanáct prací", jakoby celý jeho dosavadní život neměl žádný jiný cíl.

V témže okamžiku se celý dům naplnil příšerným řevem, který jakoby vycházel současně ze všech oken. Dole u vchodu se jako vystřelená vynořila zpěvačka, ruce roztažené, ve tváři výraz nesmírného zděšení. Účes byl posunutý, krinolína rozmačkaná, podmalované rysy směšně vystrašené.

Dle všeho ji tam nahoře nepřijal Herkules, tím méně Foebus Apollo, ale bůžek Pan se zvířecí hlavou - - -

---